

המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה מיסודו של שמעון לב ארי ז"ל הוא הארכיון הגדול מסוגו בישראל, המתעד את אמנויות הבמה בארץ למן ראשית המאה, ואת התאטרון היהודי בתפוצות. החומר התיעודי מתייחס לאמנויות הבמה באופן רחב וכולל לצד תאטרון רפרטוארי אף פרפורמנס, קברט ותאטרון מוסיקלי על סוגותיו השונות.

במהלך שנת הלימודים החולפת 2012-2013 התקיימה במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה פעילות תוססת.

פיתוח האוסף

במהלך השנה הוספנו לתעד הצגות הרצות בתיאטרונים השונים בעונת התאטרון שחלפה, לאור תכניות וכרזות. בנוסף לתיעוד השוטף קיבלנו את האוספים הבאים:

- **ארכיון פרטי של מר מיכאל קליין:** מיכאל קליין היה שחקן אידי בפולין ובישראל. בצעירותו שיחק בתיאטרונה של אסתר-רחל קמינסקה. לאחר מלחמת העולם השנייה שיחק בתיאטרונה של אידה קמינסקה, ועם עלייתו לישראל שיחק במסגרות שונות. ארכיונו הפרטי נתרם למרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה ומאיר פן נוסף בפעילות התאטרון האידי בפולין ובישראל, ובאופני המעבר של התאטרון הזה לישראל וקליטתו בה.

- **ארכיונה הפרטי של השחקנית גב' שרה'לה פלדמן:** שחקנית התאטרון שרה'לה פלדמן שיחקה במשך עשרות שנים במסגרות שונות של תיאטרוני יידיש – רובן במדינת ישראל. הארכיון, המתעד את פעילותה העשירה של פלדמן, חושף את תרבות התאטרון היידי בישראל כזירה שנשלטה על ידי יוצרים עצמאיים, שפעלו במשך שנים ללא תמיכה ממסדית.
- **אוסף תאטרון היידיש של מר זאב רייכל:** מר רייכל ז"ל הקים וניהל את ארכיון התאטרון הקאמרי, והיה אחד מן האספנים החשובים בארץ בתחום התרבות והתאטרון. אוסף תאטרון היידיש של מר רייכל נתרם למרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה במימונו ובסיועו של בית שלום עליכם בתל אביב. האוסף מכיל כרזות רבות של התאטרון היידי לדורותיו. באוסף מצויות כרזות נדירות מן התאטרון האידי בפולין, וכן כרזות רבות של מופעי יידיש מישאל. כרזות אלו חושפות טפח נוסף בפעילותו הענפה של התאטרון היידי בפולין – מרכז תרבותי שבו הגיע תאטרון זה לשיאים אמנותיים. כמו כן חושף, האוסף את נפח הפעילות המרשימה של תאטרון אידי בישראל. אוסף זה, לצד שני האוספים הקודמים, מגלה עד כמה שימשה ומשמשת ישראל כמרכז חשוב לתרבות היידיש ולתאטרון היידיש, וזאת בניגוד לדעה הרווחת במחקר.
- **ארכיונם הפרטי של גב' גילה אלמגור ומר יעקב אגמון:** במהלך השנה קיבלנו חומר נוסף לארכיונם הפרטי של גילה אלמגור, מחשובות השחקניות הישראליות וכלת פרס ישראל, ושל יעקב אגמון, מחשובי המפיקים ומנהלי התיאטרונים בארץ. החומר כולל פירוט של הפקותיו של יעקב אגמון. בין המיזמים היצירתיים שמופיעים באוסף הוא תיאור מנהלי ואמנותי רחב יריעה של פסטיבל התאטרונטו על מגוון גלגוליו. יצירתה של אלמגור כוללת מידע מקיף על יצירות תאטרון, קולנוע וטלוויזיה שבהם היא נטלה חלק.
- **ארכיונה הפרטי של הכוראוגרפית אשרה אלקיים:** הכוראוגרפית והרקדנית אשרה אלקיים העבירה ארכיון דיגיטלי מרשים של צילומים מיצירותיה השונות משנות השבעים ואילך. צילומים מפורטים אלו שופכים אור על האסתטיקה של המופעים שיצרה אלקיים, ומאפשרים מעקב אחר רקדנים ואמני מחול שפעלו בארץ למן שנות השבעים.

אוספים אלה תורמים לחיזוק מעמדו של המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה כארכיון מוביל בתחום בישראל.

הנגשת אוספי המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה

מלאכת הקטלוג האינטרנטי של חומרי הארכיון בקטלוג אלף בספרייה המרכזית, אשר החלה באוגוסט 2010 נמשכת במלא המרץ. גב' יאנה קור מצטרפת לצוות הקטלוג, ושוקדת, יחד עם גב' הדס קרמר שרמן על קטלוג של תיקי הצגות וארכיונים פרטיים. הקטלוג נגיש און-ליין לציבור הרחב.

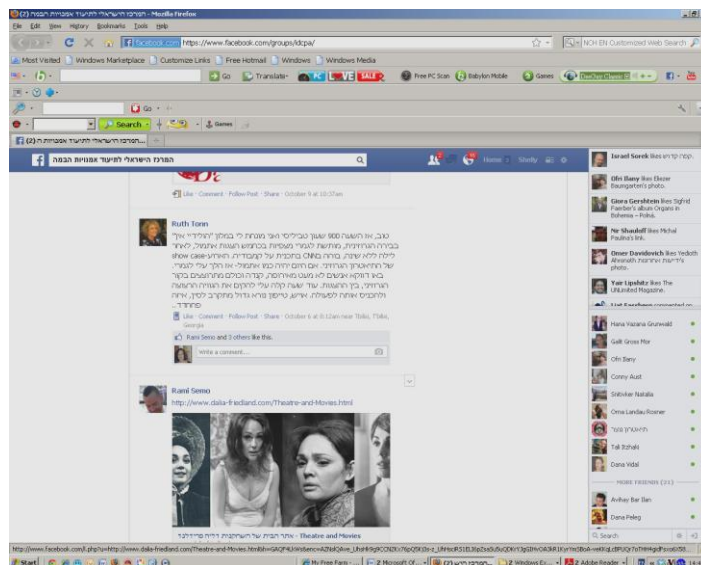
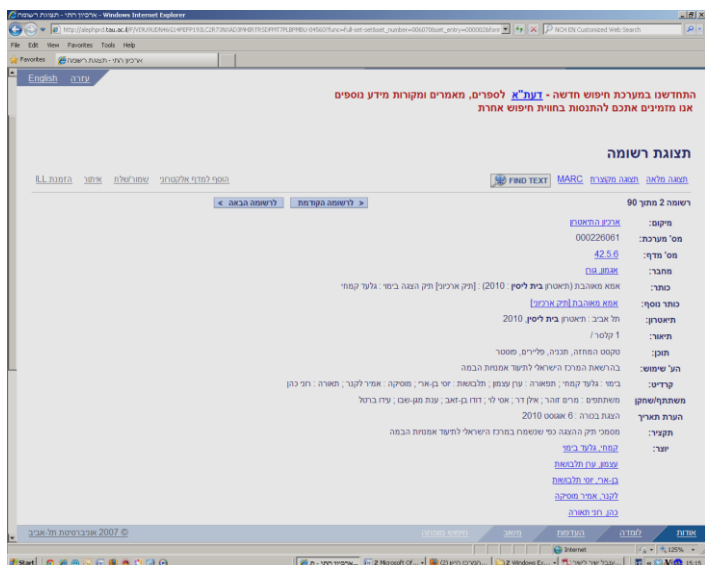
הקטלוג הממוחשב מכיל למעלה מ-3,000 תיקים הכוללים תיקי הצגות, תיקי ארכיונים פרטיים וארכיונים מנהליים, וקטלוג של הקלטות וידאו של הצגות.

- **קטלוג תיקי ההצגות:** הקטלוג של תיקי ההצגה והקלטות הוידאו מכיל אינפורמציה של הצגות ברמת תכניית ההצגה, וכולל את כל הצוות האמנותי אשר שותף היה ביצירתה של ההצגה. קטלוג זה מאפשר חיפוש מורכב העוקב אחר שחקנים, מעצבים ויוצרים שונים, ופורש בפני המשתמש את מגוון יצירתם.

- **קטלוג והנגשת הקלטות דיגיטליות:** במהלך השנה סיימו, בשיתוף עם יחידת המחשוב של הפקולטה לאמנויות, פיילוט דיגיטיזציה של כ-100 קלטות וידאו. כולנו תקווה כי דיגיטיזציה של האוסף הזה תימשך במהלך השנה הקרובה, ותונגש לסטודנטים באמצעות שרת הוידאו האוניברסיטאי, וזאת בכפוף למגבלות שמירה על זכויות יוצרים.

- **קטלוג ארכיונים פרטיים ומנהליים:** לצד קטלוג תיקי ההצגות, התחלנו בקטלוג שיטתי של אוספים פרטיים ומנהליים. ארכיונו הפרטי של מעצב הבמה אלי סיני קוטלג במלואו. לצידו קוטלגו אוספים קטנים כגון ארכיונו של הצלם זאב אלכסנדרוביץ ואוסף חייט התאטרון אברהם גרודברג. בנוסף קוטלג רוב ארכיונו הפרטי הגדול והמורכב של הבימאי פרופ' יוסי יזרעאלי. לצד הארכיונים הפרטיים אנו שוקדים על קטלוג ארכיונה המנהלי של "הבימה". זהו ארכיון עצום מימדים, המכיל פרוטוקולים של ישיבות הנהלה ואספות כלליות, ואת כל התכתובות המנהליות של התאטרון משנות העשרה ועד לשנות השמונים.

מזה למעלה משנה פועלת **קבוצת פייסבוק** של המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה. בקבוצה כ-1,000 חברים, ומתנהל בה דיאלוג תוסס של יוצרים, חוקרים ואוהבי תאטרון, על הצגות בעבר ובהווה ועל מחקר תאטרון. אתם מוזמנים להפוך לחברים בקבוצת פייסבוק זו להיחשף לחומרים המגוונים המצויים בארכיון המרכז, להתעדכן באופן שוטף על חומר חדש אשר מגיע למרכז. אנו מזמינים את חברי הקבוצה לתרום משלהם על יצירות שהם מעורבים בהם, ועל עבודתם המחקרית. קבוצה זו מהווה ארכיון שיתופי חי הבונה את הזיכרון של התאטרון כאן ועכשיו. זיכרון זה חושף את המרחב הווירטואלי כאתר של זיכרון. הוא מפנה את תשומת הלב לעיתונאיים ובלוגרים בנושא תאטרון הכותבים ברשת, וכן ליוצרים הפועלים במסגרות עצמאיות.

שיתופי פעולה עם גופים בארץ ובעולם

גופים באוניברסיטה ומחוצה לה מכירים בחשיבותם של אוספי הארכיון המצויים במרכז הישראלי לתיאטרון אמנויות הבמה. הכרה זו הובילה לבניית שלוש תכניות של שיתוף פעולה, המאפשרות את הרחבת תחומי העבודה בארכיון ואת העסקת כוח אדם מיומן המנגיש את אוספי הארכיון.

1. שיתוף פעולה עם המכון ללשון, שפה ותרבות היידיש ע"ש משפחת גולדרייך באוניברסיטת תל אביב

מכון גולדרייך מממן את הקמתו של ארכיון דיגיטלי העוסק בתחומים לא ספריים בתרבות היידיש. בשלב זה הקמת הארכיון הדיגיטלי מתבססת על חומרי הארכיון בתחום התאטרון היידי בישראל ובתפוצות, המצוי במרכז הישראלי לתיאטרון אמנויות הבמה.

במסגרת זו המכון מעסיק את החוקרת ד"ר זר-ציון, על מנת לבנות את התשתית הקטלוגית של הארכיון הדיגיטלי. במהלך השנה החולפת, לאחר מיפוי הצרכים, בנינו בשיתוף הספרייה המרכזית את המודל המחשובי אשר ישמש כתשתית להנגשת האוסף לקהל הרחב.

החומר יוגש לקהל און-ליין באמצעות הרחבת תכנת אלף המצויה בשימוש הספרייה המרכזית, ויוצג למשתמשים באמצעות רכיב תכנה חדש המיועד להנגשת דימויים דיגיטליים.

2. שיתוף פעולה עם הארכיונים הספרותיים הגרמנים במארבך ומרכז מינרבה ע"ש פרנץ רוזנצוייג לחקר הספרות ותולדות התרבות היהודית גרמנית באוניברסיטה העברית

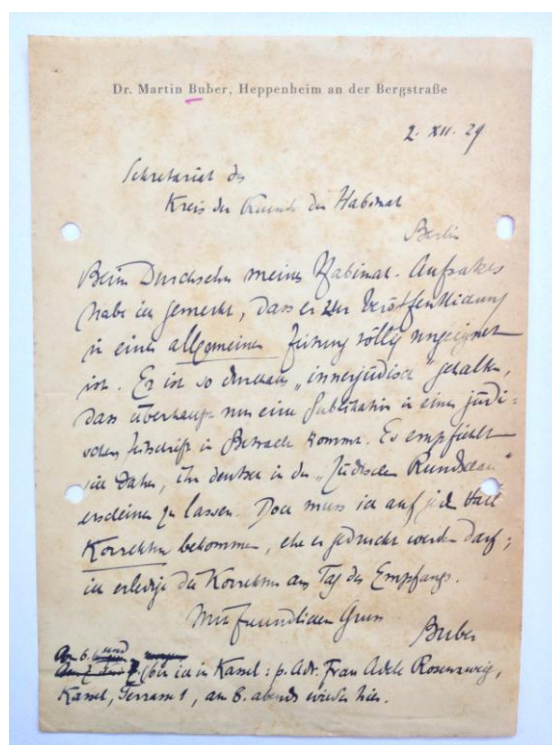
הארכיונים הספרותיים במארבך בשיתוף עם מרכז רוזנצוייג פועלים לחשיפת קורפוסים ארכיוניים בלתי ידועים בנושא יהדות גרמניה. הם בחרו לשתף פעולה עם המרכז הישראלי לתיאטרון אמנויות הבמה, על מנת

לחשוף את ארכיונה המנהלי של "הבימה" בשנות העשרים והשלושים. רובו של ארכיון זה מכיל מסמכים בגרמנית, וכולל תכתובות שטרם נחשפו של הנהלת "הבימה" ומזכירות "הבימה" בברלין עם אישים כגון הסופר פרנץ ורפל, הפילוסוף מרטין בובר, עורך הדין והמחזאי סמי גרונמן ואחרים. ארכיון מפתיע זה מאיר את ההשפעה הגרמנית והיהודית-גרמנית על "הבימה" המזוהה בדרך כלל עם תרבות התאטרון הרוסית והציונית. הארכיון הזה חושף את המעורבות היהודית גרמנית בתהליך מיסודה של הלהקה, ומעיד עד כמה בנייתה של הלהקה כתאטרון רפרטוארי הושפעה מתפיסת ה"בילדונג" היהודית גרמנית וממרכזיותה של תרבות התאטרון בתוכה.

מר יאן קינה, דוקטורנט בחוג ללימודים גרמניים באוניברסיטה העברית, נשכר על ידי הארכיונים הספרותיים במארבך על מנת למפות, למפתח ולקטלג את הארכיון המורכב הזה.

מאמר אקדמי של ד"ר שלי זר-ציון ושל מר יאן קינה אודות קורפוס ארכיוני זה ותרומתו הן לחקר התאטרון העברי והן לחקר התרבות היהודית גרמנית עומד לראות אור בכתב העת Naharaim.

מכתב מאת מרטין בובר אל מזכירות "הבימה" המכתב כולל המלצות לרפרטואר התאטרון

3. מיזם "מסע בזמן": שיתוף פעולה עם הספרייה הלאומית ועם UCLA (אוניברסיטת קליפורניה לוס אנג'לס)

לאחר משא ומתן ארוך, יצא לדרך שיתוף פעולה בין הספרייה הלאומית, ספריית UCLA והמרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה, סביב פרויקט מסע בזמן. פרויקט זה מתמקד סריקה, קיטלוג והנגשה של דוקומנטים בעלי אופי אפמרי לציבור הרחב. המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה מתפאר באוסף אפמרה גדול במיוחד, המכיל כמות גדולה של כרזות תאטרון ותכניות של הצגות.

בשלב הראשון של הפרויקט יסרקו ויקוטלגו כרזות ותכניות תאטרון מתקופת היישוב. בשלב השני אנו מתעתדים להרחיב את הסריקה לתקופה שלאחר קום המדינה.

לצד התצוגה הדיגיטלית של החומר בשרתי הספרייה הלאומית, אנו מתכננים להציג את הדוקומנטים הסרוקים אף למשתמשי הספרייה בתל אביב, בצמוד לרשומות ההצגה.

מחקר

במהלך 2011-2012 פעלה במרכז קבוצת מחקר שדנה באמנויות הבמה בתקופת היישוב. הקמת קבוצה זו הייתה פרי יוזמה של פרופ' גד קינר, יו"ר האגודה הישראלית לקידום חקר התאטרון ובשיתוף עם ד"ר שלי זר-ציון, מנהלת המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה.

ביוני 2013 הציגו חברים בקבוצה את תוצרי המחקר שעליהם שקדו בכנס NAPH בניו יורק (ד"ר יאיר ליפשיץ, ד"ר אולגה לויטן, ד"ר דורית ירושלמי, ופרופ' עדנה נחשון). כחודש לאחר מכן, ביולי 2013 הציגו חברים בקבוצה את תוצרי המחקר בקונגרס העולמי למדעי היהדות שנערך באוניברסיטה העברית. (ד"ר רותי אבליוביץ, ד"ר אולגה לויטן, ד"ר יאיר ליפשיץ, ד"ר דורית ירושלמי, ד"ר שלי זר-ציון, פרופ' עדנה נחשון, ד"ר ליאורה מלכא ילין)

התגובות הנלהבות של פרופ' דן לאור שהשתתף כמגיב למושבים בירושלים, כמו גם תגובות הקהל לכנס עודדה את חברי הקבוצה לחדש את פעילותה של הקבוצה ולפתוח אותה למשתתפים נוספים. בימים אלו אנו שוקדים על ארגונה מחדש של הקבוצה ומתארגנים להמשך המחקר.

הוראה וסיורים בארכיון

המרכז מסייע ומעשיר את הוראת התאטרון במסגרות אקדמיות וחינוכיות שונות. במהלך השנה קיימו הרצאות וסיורים במסגרות הבאות:

- נובמבר 2012: הרצאה אורחת של ד"ר שלי זר-ציון בקורס של ד"ר דורית ירושלמי "מבוא לתאטרון יהודי-עברי". בהרצאה הוצג המרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה בפני הסטודנטים, וכן ניתן דגש לתרומתו של המרכז לתיעוד התאטרון הישראלי, וזאת תוך התייחסות לחומר הנלמד בקורס.
- ד"ר שלי זר-ציון הנחתה סיורים במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה ודיונים בקשר שבין מחקר היסטורי לתיעוד ארכיוני עבור סטודנטים בקורס "סדנת יסוד להיסטוריונים". סיור נערך עבור כיתות בהנחייתם של גב' אליה אתקין (נובמבר 2012), מר תומר אלעד (נובמבר 2012), גב' נטע גרין (אפריל 2012), ומר ניר זייד (אפריל 2012).
- ינואר 2013: אירוח וסיור בארכיון של תלמידי תיכון מזיכרון יעקב בהנחיית הבימאית גב' אירינה שולמן.
- מרץ 2013: קיימה ד"ר שלי זר-ציון הרצאה וסיור בארכיון לתלמידיה של ד"ר דפנה בן שאול בקולוקוויום של התכנית ללימודי התואר השני בחקר הביצוע בחוג לאמנות התאטרון. ההרצאה התמקדה בהצגת מבנה הארכיון ובמעמדו הפרפורמטיבי והאונטולוגי של החומר הארכיוני.
- מרץ 2013: הרצאה אורחת של ד"ר שלי זר-ציון בסמינר של ד"ר שלומית שלגו-איגר "ייצוגי מלחמה בתאטרון המודרני". בהרצאה הציגה ד"ר זר-ציון את הארכיון בפני הסטודנטים, והציגה בפניהם דוגמאות מחומרי הארכיון הרלוונטיות לחומר הנלמד בסמינר.
- ד"ר דורית ירושלמי הפנתה את הסטודנטים שלה בקורסים "מבוא לתאטרון יהודי-עברי" (סמסטר א') ו"מבוא לתאטרון הישראלי והפלסטיני" (סמסטר ב') לכתוב עבודות סיכום קורס על סמך תיקי הצגות רלוונטיים המצויים בארכיון. הארכיון נערך על מנת לספק מענה לסטודנטים הן על ידי הרחבת שעות פעילות הארכיון והן באמצעות צילום חומר.

קול קורא

ברצוני לבקש את סיועו של קהל קוראי העלון בתחומים הבאים:

- **סיוע באיסוף חומר המתעד את יצירותיכם:** נשמח לקבל חומר ארכיוני מיוצרי תאטרון ופרפורמנס העובדים במסגרות התאטרון הממוסד והעצמאי. צוות המרכז מוכן לסייע בארגונו וסידורו של החומר. אנו מעוניינים בתיעוד של הצגות ומופעים הכוללים: תכניות, כרזות, צילומי סטילס והקלטות וידאו ואודאו. עניין מיוחד אנו מגלים בשימור של חומר דיגיטלי. כמו כן נשמח לקבל כל חומר נוסף המתעד את יצירתכם על פי שיקול דעתכם.

- **קבלת אוספים ועיזבונות של אנשי במה ומבקרי תאטרון:** נשמח לקבל חומר ארכיוני פרטי השייך לאנשי במה, יוצרים ומבקרי תאטרון בעבר ובהווה, שפעלו בישראל או בתחומי התאטרון היהודי מחוץ לישראל. נודה על כל סיוע ביצירת קשר עם תורמים רלוונטיים.
- **מיזמי חקר ייחודיים בארכיון:** במרכז הישראלי לתיעוד אמנויות הבמה מצויים ארכיונים פרטיים רבים, חלקם מקוטלגים ומסודרים באופן חלקי בלבד, ולכן אינם פתוחים לקהל. בין הארכיונים הללו נזכיר את ארכיונו הפרטי של הצלם יעקב אגור, ארכיונם של מעצבי הבמה עמנואל לופטגלס, אלי סיני וארנון אדר, הארכיון המנהלי של האופרה הישראלית של אדיס דה פיליפ ועוד. ארכיונים אלו הנם בעלי ערך בתחומי האמנויות השונים, כגון אמנות פלאסטית, צילום, קולנוע, וזאת בנוסף לערכם כתיעוד אמנויות הבמה בישראל. אנו מזמינים סטודנטים לתארים מתקדמים וחוקרים המעוניינים לעבוד באופן שיטתי על אוספים בלתי מוכרים אלו. חשיפה מחקרית של אוספים גנוזים אלו עשויה להבטיח חידוש מחקרי ותרומה ייחודית להבנת התרבות הישראלית. כמו כן נודה על סיוע של חוקרים בסידורם והנגשתם לקהל של האוספים.